Бары дойдулар пролетарийдара, холбоһуҥ!

САҤА ОЛОХ

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

ССКП ЧУРАПЧЫТААҔЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЙ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҔЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 114 (7031). 1990 сыл. Балаҕан ыйын 22 күнэ. СУБУОТА. Сыаната 3 харчы

ДОЙДУ СОВМИНЫН БЫҺААРЫЫТА

ССРС Министрдэрин Совета эти уонна эт бородуукталарын бэлэмнээн биэриини көҕүлүүргэ Бүтүн Союзтааҕы фондаттан 2000 «Волга» легковой автомобилы, таһаҕас таһар автомобиллары, автобустары, тракторлары, турбалары уонна металы арааран биэрэргэ быһаарда. Дефицитэй техника уонна матырыйааллар балаҕан ыйыгар—ахсынньыга Бүтүн Союзтааҕы, ол иһигэр Москва уонна Ленинград куораттардааҕы, туттааччыларга эти уонна эт бородуукталарын ыытар ыйдааҕы сорудахтарын государственнай сакааска сөп түбэһэриниэн олохтоомут кээмэйинэн толоруулларыттан көрөн союзнай республикалар дьаһалларыгар бэриллиэхтэрэ. Материальнай-техническэй ресурсалары эт бородуукталарын ыытыы былаана толоруллубута биһэргэммитин кэнниттэн 20 хонук иһинэн биэрэргэ быһаарылынна.

КҮҺҮҤҤҮ КҮННЭР ТҮБҮКТЭРЭ

ЫАННЬЫК ФЕРМАЛАРЫГАР

(Балаҕан ыйын 19 күнүгэр туругунан)

Бастакы колонкаҕа—күннээҕи валовой ыам, иккискэ—государствоҕа туттарыллар үүт күннээҕи былаана, үһүскэ—ол туолуута (центнеринэн), төрдүскэ—ынах ахсыттан тоҕо үүт ыллыллыбыта (килограмынан), бэһискэ—үүт табаарынаһа (бырыһыанынан).

Карл Маркс	39,4	38,3	38,3	7,3	100
Субуруускай	49,4	42,5	37,4	7,6	77,9
Хатылы	28,2	20,5	18,5	9	65,6
Беттоҕо	21,2	22	18,9	6,4	94,3
Эрилик Эристиин	81,2	75	80,3	5,6	99
Хоптоҕо	21,8	20	21,3	5	97,7
Хадаар	18	17	17,5	5,6	100
Хайахсыт	16	17,7	16,4	5	100
Чакыр	25,3	20,3	25,1	6,8	99,2
«Чурапчы»	59,6	60,6	56,8	5,6	91,1
Сыланг	21,9	28,5	21,1	6,3	89,4
Килэҥки	17	23,8	14,3	5,2	82,3
Арыылаах	14,4	19,6	15,1	5,2	100
Түҥэ	6,3	8,7	6,3	5,9	100
«Мындаҕаайы»	42,4	52,8	40,7	4,9	95,2
Болтуур	26,3	29,8	26	6	98,8
Соловьев	13,9	19	12,7	4	89,2
Хатылах	2,2	4	2	2,7	90,9
«Мугудай»	27,3	30	26,2	4,8	100
Маралаайы	14,3	16	13,9	4,2	100
Тэлэй	13	14	12,3	5,7	100
«Баҕы»	34,2	34,8	34,6	6,4	100
Чыаппара	16,7	17,4	17,1	5	100
Толоон	17,5	17,4	17,5	8,8	100
Ор. үрдүнэн	333,5	354	314,3	5,9	94,3
1989 с.	327	340,3	325,6	6,1	98,1

Балаҕан ыйын 12 күнүнээҕи түмүгүн кытта тэҥнээтэххэ үүтү валовой ыаһын 62,7, государствоҕа туттарыы 59,1 центнеринэн, табаарыныас 2,9 бырыһыанынан, биир ынахтан үүт ыаһын 1,1 килограмынан таҥнары түстэ. Оттон аасыыт сыл туһааннаах кэмиинээҕэр валовой ыам 6,5, государствоҕа туттарыы 11,3 центнеринэн, биир ынахтан ыаһын 0,2 килограмынан, табаарынас 3,8, үүт сыата 0,057 бырыһыанынан намыһах. Бу кэмнээҕи нэдиэлэҕэ тэҥнээтэххэ үүтү ыаһын Субуруускай аатынан совхоз 11,6, Эрилик Эристиин аатынан совхоз 11,1, «Чурапчы» совхоз 12,5, «Мындаҕаайы» совхоз 21,8 центнеринэн таҥнары түһэрдилэр. Итини совхоздар салалталара мэҥчирэҥ халтаҥнаабыттынан быһаара сатыыллар, оттон сиилэһи, эбии аһылыгы бэлэмниир сиэппэттэрин умнуута хааллараллар.

Ньирэйдэр кыстык хотонноруна бары буллулар, оттон ыанньык ортолор илик. Арай Субуруускай аатынан совхоз ыанньыгы олорчу киллэрдэ. Эрилик Эристиин аатынан совхоз Хоптоҕотооҕу отделениетыгар балаһыанньа ордук уустук. Биир сонна хотон тутуллара дьыл бачаатыгар диэри өссө үлэҕэ киирэрэ ыйалар киирбэтэ биллибэт, атын хотонноруу өрөмүөннүүт сатыыллар. «Чурапчы» совхоз сүөһүнү хотонҥо киллэрэ илик. «Мындаҕаайы» совхоз Соловьевтааҕы отделениета эмиэ итинник балаһыанньалаах. Атын хаһаайыстыбалар кыстыкка киириилэрин туруга эмиэ быстар мөлтөх. Эбии аһылык биир даҕаны фермаҕа сиэтиллибэт.

Совхоздар специалистара үгүстэрэ субу күннэргэ уоппускаҕа сылдьалларынан, миэстэҕэ үүтү ыаһыыга хонтуруол суох. Ол түмүгэр күннээҕи валовой ыам оройуон үрдүнэн 6,3 тоннанан таҥнары түстэ. Ыанар ынах ахсаанын, уолбутук быһаара барбакка, уруккуну бэриллибит сыыппараҕа түһэрэллэр.

Бу күннэргэ совхоздар туһааннаах специалистара рентальнай көрүү түмүгүн биэриэхтээх этилэр эрээри, кыанар үлэһит баара биллибэт, кыстыгы булаҕ баран бараканы биирдэлиирэ суоттаналлар. Итини эһиилгитигэр кытарааһык эбиирэ тиэрдэрэ саарбаҕа суох. Онон, сип эмиэ урукку сыллар курдук, буоһаабатах орто ититиллэр, сорох буос орто өлөрүүлэр кутталлаах.

Тоһо даҕаны кыстыкка киириинэн түбүгүрбүт иһин, фермалар биригэдьиирдэрэ биирдии ыан ньымкыттан кирдэбилэ түруорбуох түстаахтар. Субу күннэргэ ынах уолуута маассабайдык таһаарылыннаҕына, кыһыҥҥы үүт ыамыгар оҕустарар быт чахчы, кэлин ону сиэтиһиннэрэр уустук. Онон ыанньыгы кыстык хотонноругар буллартыы охсуохха, эбии аһылыгы бэлэмниэн сиэтиэххэ, сиилэһи туһаныахха. Отделениелар салалталара сүөсүһүттэр үлэлиир, олорор усулуобуйаларын тупсарыыга сүрүн болҕомтолорун уурууохтаахтар.

Р. СОФРОНОВА,
ОАПХ диспетчерэ, зоотехник.

Үрүҥ илгэни үрүлүтээччилэр

«Мугудай» совхоз Толейдоовуу отделениета сыл аҕыс ыйыгар валовойунан 329 тонна үүтү ыыр былааннааҕын 11 тоннанан, үүтү государствоҕа туттарыы пятилеткатааҕы сорудаҕын 16 тоннанан аһарбыта. Балаҕан ыйын ортотугар валовой ыам пятилеткатааҕы былаана эмиэ туолла.

Ситиһиигэ Виктор Викторович Смирнииков салайар арендный бирилгэдэтэ төһүүгүнэн буолла. Коллектив сыл аҕыс ыйыгар валовой ыам, үүтү государствоҕа туттарыы былааннарын толорон иһэр. Бириэгэдэ 14 киһилээх. Кинилэр 121 ыанньыгы көрөллөр.

Л. ДМИТРИЕВА.

Бу кыргыттар «Мугудай» совхоз Толейдооҕу отделениетыгар быйыл Алдан оройуонуттан кэлбиттэрэ. Мэҥчирэҥ ыйдарыгар Егор Самсонович Сивцев салайар ыанньык арендный фермтыгар Уҥуохтар сайылыгына үлэлээтилэр.

Снимокка: ыанньыксыттар Лариса Авилова, Марина Афанасьева уонна Антонина Алексеева.

Т. Кардашевскай фотота.

ҮРДҮК НАҔАРААДАНАН!

Бу күннэргэ Саха АССР агропромышленнай комплексын производствотын бастыҥнарын ССРС ордённарынан уонна медалларынан наҕараадалыыр туһунан ССРС Президенин Ыйааҕа таҕыста. Кинилэр ортолоругар биһиги оройуоммут чулуу үлэһиттэрэ эмиэ баҕаллар.

Прогрессивнай технологиялары уопна үлэ тэрээһинин бастыҥ ньымаларын туттууга олоҕуран, тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатын оҥорууга, астааһыҥҥа уонна атыылааһыҥҥа үрдүк түмүктэри ситиспиттэрин иһин наҕараадаланнылар:

Норуоттар Доҕордоһууларын орденынан—Новгородов Николай Николаевич, Эрилик Эристиин аатынан совхоз тракторист-машиниһа;

Бочуот орденынан—Николаев Гаврил Данилович, «Мындаҕаайы» совхоз тракторист-машиниһа;

Үлэ Албан Аатын үһүс степеннээх орденынан—Ефремов Дмитрий Дмитриевич, Субуруускай аатынан совхоз тракториһа.

Бу үтүөкэн үлэһит дьоммутун үрдүк правительственнай наҕараадаларынан эҕэрдэлиибит!

РСФСР Верховнай Советын сессиятыгар

МОСКВА. (ССТА). ССРС Верховнай Советыгар дойду Министрдэрин Советын отставкаҕа таһаарар туһунан этиини туруорсарга Балаҕан ыйын 19 күнүгэр Россия парламена итинник быһаарыыны ылынна. Россия народнай депутаттарын принципиальнай позицияларa ааты ааттаан куоластааһынынан быһаарылынна. Билигин дьылала формулировкатыттан иннэр. Ону редакционнай комиссия чочуйа сылдьар.

Эмиэ ити күн «1990—1995 сылларга РСФСР территориятыгар Чернобыллааҕы нэҕэн содулларын суох оҥоруу государственнай программатын туһунан» уураах ылылынна. 1991 сылтан хойутаабакка эрэ сүһүрдүүлээх оройуоннартан дьону көһөртүүр сорук туруорулунна. Россия Верховнай Советын комиссиялара уонна комитеттара бу дьыл бүтүөр диэри «Чернобыллааҕы нэҕэн түмүгэр эмсэҕэлээбит РСФСР гражданнарын быраабтарын туһунан» Сокуон бырайыагын ыытан оҥоролллоругар уонна сессия көрүүтүгэр киллэрэллэригэр этилиннэ. Сокуон авария сиэртибэлэрин уонна ол содулларын суох оҥоруу кыттыылаахтарын правовой статустарын быһаарыаҕа. «Чернобыль оҕолоро» республиканскай программаны ыытан оҥоророго быһаарылынна. Россия парламена радиациянан иирдиилибит үүнээйи уонна сүөһү иитиитин бородуукталарын оҥорон таһаарыыны бопто.

РСФСР Верховнай Советын сессията үлэтин салгыыр.

* Ырытааччы бэлиэтээһиннэрэ *

КОНЦЕПЦИЯҔА УОННА ОЛОХХО

Рынокка киирии проблемаларын дьүүллээһини парламентскай комитеттарга уонна комиссияларга көһөрөн туран, ССРС Верховнай Совета «улуһуйбакка тиэтэйиэхха» диэн формуланы тутуста. Экономика кризискэ толкуйдууурга бирэгэ хааллардаһатаҕын курдук. Ол эрээри, атын өттүнэн, эппиэтимэс бары этиилэрин коллективнай бэрэбиэркэлээһиҥҥэ кыахтара толору туһанара мөлтөйөр. Урукку «сакатыылар» ыар сүгэһэрдэрин сүгэ сылдьар сэрэх баалыыларга дэрээбинэ суолун таһыга сабыдьаллыыр ымаҕы биэрбэт эмиэ сатаммыта суох.

Академик Шаталин бөлөҕө (дойду Президенэ ону ордорор) уонна правительство киллэрбит бырайыактара аграрнай разделларыгар бүдүрүйэллэр.

Правительство представителлэрэ рыночнай экономика принциптэрэ тыа хаһаайыстыбатыгар толору сыһыаннаахтар диэллэр. Ол эрээри рынок сыһыаннарыгар киириитэ АПК уратыларын учуоттуур буллгуччулаах. Олор ахсааннара факторларынан, ол иһигэр аграрнай сектор производствоны тарҕатан туруорууга эдэтиммитэ үөскээбит ураты ыйааһыныран уонна бары таһымыгар эрэллээх салааһы үөскэтэр ирдэллээҕинэн итинник атын түгэннэригэр, быһаарыллаллар.

Бопсуруоһу итинник туруоруубу үгүс аграрник-депутаттар сөбүлүүллэр. Чуолаан, В. А. Стародубцев правительственнай программаҕа альтернативнай Шаталин бөлөҕүн программатын чопчу киниэ «аграрнай секторы государство өйөөһүнүттэн матарар», «бааһынааны бэйэтин ыарахан дьылҕатын ыытары соҕотохтуу хаалларар» хайысхалааҕын иһин критикалаата. Бадаҕа, дьэ ити бирэчиннэ аграрийдартан соҕохторун Шаталин программатын «агропромышленнай комплекска рыночнай сыһыаннаһыылар бары сүһүөхтэргэ толору кээмэйинэн, ханнык да хаарчахтааһына суох киллэриллэллэр» диэн балаһыаныата уолутар.

Оттон сир хайдах буолуой? Атыылаахха дуу, суох дуу? Сир баһын систематын проблеманы быһаарыы дуо эбэтэр социальнай дьаба тэбиниэ мүлчүрүйбэт дуу? Билгэлээһиннэр ханнык тарыҥ да иһин, дойду Президенэ этэрин курдук, референдум ыытан норуоттан ыйытыахха наада. Бу этиини аграрник-депутаттар үгүстэрэ өйүүллэр. Кинилэр, барытыттан сылыктаатахха, правительственнай даҕаны, альтернативнай даҕаны бырайыактар бааһынайдары толору астынарбаттарын быһыытынан, аграрнай реформаҕа бэйэлэрин этиилэрин киллэрэр сананаллаахтар.

А. ДЗЮБЛО,
ССТА ырытааччыта.

✦ Ыаллыы оройуоммутугар ✦

СОВЕТ СТРУКТУРАТА УЛАРЫТЫЛЫННА

Народнай депутаттар Таатта оройуонунааҕы сүүрбэ биирис ыҥырыылаах Советтарын иккис сессията оройуоннааҕы Совет структуратын уларытар туһунан боппуруоһу көрдө. Бу боппуруоска ССКП райкомун бюротун уонна президиумун сорудахтарынан ыһытыннарыыны оҥорбут оройуоннааҕы Совет председателэ **Г. М. Артеньев** маннык этта:

— Үлэни хоһуласыы тахсыбытынан, салалта элбэх этээстээх буолбутунан, олохтоох Советтар структуралара уларыйар буоллар,— диэтэ кини,— Бу боппуруоһу биһиги оройуоннааҕы Совет президиумун уонна ССКП райкомун бюротун холбоһуктаах мунньахтарыгар көрдүбүт. Онно исполкомнары суох оҥоруохха, президиумунан салаллыахха диэн буолла. Нэһилиэктэрдээҕи Советтарга структураны уларытыыга сессиялар буолуталаатылар. Олорго Советтар председателлэрэ, Таатта сельсоветыттан уратыларга, босхолонмоттох (хамнаһа суоху) солбуйааччылар уонна специалистар быыбардааннылар. Структураны уларытыы түмүгэр хамнаска 18,1 тыһ. солкуобай кэмчилэнэр.

Оройуоннааҕы Совет структуратын уларытыыга РСФСР, Саха АССР Верховнай Советтарын сессияларын күүтэбит дуу, суох дуу? Күүтэр буоллахпытына, бу боппуруос алтынньыга быһаарыллар кыахтаах. Президиум икки тогул мунньахтаан уонна боппуруос ССКП райкомун бюротугар көрүллэн, Верховнай Советтар сессияларын күүппэккэ эрэ, боппуруоһу билигин быһаарарга сүбэлэһии буолбута. Онон сессия көрүүтүгэр маннык быһаарыы киллэриллэр. Аҕыйах ый үлэлээбит кэрдэрбүтүнэн, президиум мунньахтыыр эрэ орган буолла, үбү-аһы барытын исполком быһаарар. Верховнай Совет оройуоннааҕы Совет председателинэн ССКП райкомун бастакы секретара буолуо суохтаах диэн быһаарбыта. Исполкому суох гынан баран президиуму хааллардахпытына диэн этии киирэр. Саҥа президиум састааба урукку курдук 13 киһиттэн буолбакка, 11 киһиттэн буолара наада этэ. Манна, бастайааннай комиссиялар председателлэрин тэҥэ, председатель, председатели бастакы солбуйааччы, ССКП райкомун бастакы секретара киллэриллиэхтээхтэр диэн санаабыт. Аҕыйа сессияҕа оройуоннааҕы Советка 7 председатель быыбардаммыта. Итини уларытан, председатели уонна кини иннии солбуйааччытын быыбардыыр сөп буолуоҕа.

Райсовет отделларын нагрузкаларын саҥалыы көрөр наада. Архив уонна ЗАГС холбоһон биир отдел буолуохтарын сөп. Райплан плановай-экономическай отделга уларытыллыахтаах. ДОСААФ, спорткомитет, сокуоннай састаарын ситэ илик оҕолор комиссиялара, үлэҕэ олохтооһун бюротун, «Трезвость» общество, райони суулустаҕа барыан иниэннэҕи састаах оҕолору кытта үлэҕэ инспекторын үлэлэрин биирдэ тумэн, ычыат уонна спорт дьыалаларыгар саҥа отдел тэрийэргэ этии киллэрэбит. Манны тэҥэ архитектура, капитальнай тутууларга техиадзор, бырайактыыр бюро, «Агропромпроект» болоҕо холбоһон, тутуу уонна архитектура отдела буолуохтарын сөп. Оройуоннааҕы Совет тэрийэр-инструкторскай отдела советскай үлэҕэ управлениэ уонсай отделга уларыйыллан тэрилиэхтээхтэр. Госстрах, саҥа тэриллибит налоговай инспекция, гражданскай оборона штаба уонна айылҕа харыстабылын комитета председательга быһаччы бас бэриниэхтээхтэр. Коммунальнай холбоһук управлениета Таатта сельсоветыгар бэриллэр сөп.

Оройуоннааҕы Совет структуратын дьүүллэһиигэ 21 депутат уонна ыҥырыылаах тыл этэ.

Сессия биир саҥааннан саҥа структураҕа киирэргэ, исполком боломуочуйатын тохтоторго, президиумунан салалларга, президиум саҥа састаабын быыбардыырга быһаарыы ылынна. Саҥа тэриллэр отделлар сэбиэдиссэйдэрэ бигэргэтиллиннилэр.

Кистэлэҥ куоластааһынынан оройуоннааҕы Совет председателинэн **Г. М. Артеньев**, председатели бастакы солбуйааччынан **В. Х. Кашкин**, солбуйааччынан **Г. Д. Никонов** быыбардааннылар.

Д. ПАВЛОВ.

Забайкальетааҕы Жипковщина солкэнньэҕэ саҥа уулусса-баар буолла.

Ону Читаттан шефтээхтэрэ «Забайкалтрансстрой» трест П. Грибанов салайааччылаах комплекснай бирикэдэтэ калэн тутта. Иккилии кварталлаах уурбут-туппут курдук дьиэлэргэ «Ингодинскай» совхоз үлэһиттэрэ көһөн киирдилэр. Совхоз куорат олохтоохторугар, ол аата тутааччыларга эмиэ, эти, үүтү биэрэр.

Бүгүн сэлиэнньэҕэ тутуу салҕанан барар.

Снимокка: саҥа дьиэҕэ киирбит совхоз рабочайдара Татьяна уонна Василий Уховтар.

В. Саапин фотота. (ССТА фотохроникэта).

Национальнай оскуола туһунан концепция

Дьону киэҥник тардыахха

«Саха национальнай оскуолатын саҥардан сайыннарыы концепцията» дьүүллэһиини сотору түмүктээриниэн сибээстээн, бу боппуруоһу дьүүллэһиигэ алардас учууталлары эрэ буолбакка, төрөппүттэри, салайар үлэһиттэри, рабочайдары, специалистары барыларын тардыахха баар этэ диэн саныыбын. Ычатын саха суолукан дьиҥ олус улахан суолталаах. Дьиҥэр, бу концепция табыллан олохко киирдэҕинэ, биһиги ычатабыт инэр кэскилин олуга уурулар.

Быстахтык ылахха, мин алта саастаах оҕолору үөрэтэр сөптөөх дуу, сыыһа дуу диэн боппуруоска үгүстүк толкуйдуубун. Ол эрээри алта саастаахтары үөрэтэр сөп диэн биһиги түмүгүм. Кыра саһыттан эрдэ үөрэммит оҕо кэлин доруобуйатын турууга хайдах эргийэн тахсара, кинээхэ психологическай дьайыыта өссө биллибэт. Онноҕор сэттэ саастарыттан үөрэммит оҕолорбут доруобуйаларын турууга мөлтөҕүн туһунан үгүстүк кэпсэтэбит.

Итинтэн сылыктаатахха, мин саныыбар, оҕону үөрэтии нагрузкатын өссө аччатар иһин улахаһыахха наада. Холобур, кини 3 сыл үөрэнэн начальнай оскуоланы бүтэрдин. Онтон салгыы 6 сыл үөрэнэн орто оскуоланы түмүктээтин. Оччоҕо кини уолсайа 9 сыл үөрэнэн наада.

Оҕо сэттэ саһыгар дьаһи бэйэтин төрөппүттэригэр иитиллии дьиэ учугэйлиҥ, аҕар-суруйар, суоттуур буолар. Ону таһынан оскуолаҕа кыра нагрузкалаах, араас курустары кэнниттэн оҕо үлэҕэ иитиллиитэт куоһурар.

Концепцияны дьүүллэһиигэ «Кыымнга» бэрэстээх ыстатыйалар таҕыстылар. Олортон Варвара Слепцова «Сахаһы сахалыы иитиэххэ» диэн ыстатыйатын олус сөбүлээтим. Онтон атырдьах ыйын 8 күнүгэр педагогическай наука кандидата Е. Жирков «Дьүүллэһии эрдэ бүтэр буолла» диэн ыстатыйатын кытта толору сөбүлэспэбин. Алтынньы оройуон учууталлара концепцияны дьүүллэһии мунньахтарын иннинэ оскуолалар салайааччылара бэйэлэрин төрөппүттэрин, биир дойдулаахтарын мунньан үгүс сананы хомуйан киирэллэрэ ордук буолуох этэ.

Я. ПАВЛОВ,
Саха АССР оскуолатын үтүөлээх учуутала.

✦ Оройуон комсомолун 70 сылын көрсө ✦

Көмүс промышленноһын сайыннарыыга

1923 сыллаахха Саха сиригэр көмүстээх Незаметнай үрүйэни арыйбыттара. Сотору итиннэн чугас сирдэргэ көмүс көстүтэлээн барбыта. Саха кэстүбүт күндү баайы государство интэриэһигэр туһаҕа таһаарар кэскиллээх сорук үөскээбитэ. Араас уобаластартан, республикалартан тыһыынчанан үлэһиттэр кэлбиттэрэ, үгүс наци представителлэрэ түмсүбүттэрэ. Суол-иис, техника суох кэмигэр Алдаҥҥа тыл хаһаайыстыбатын бородуурпататын, таһаҕаһы таһыыга улахан тэрээһиннээх хампаанньа ыытыллыбыта. Таһаҕаһы кологун таһаллара.

1924 сыл муус устар 7 күнүгэр «Якутзолото» трест тэриллибитэ, кэлин кини «Алданзолото» треска кубулуйбута. Саха сиригэр көмүс промышленноһын сайдыыта партия тэрийиитинэн, энтузиастар көҕүлээһиннэринэн, ычаттар хорсун-хоодуот үлэлэриннэн далааһыннанан барбыта. 1930 сыл муус устар 14 күнүгэр ЫБСЛКС Саха уобаластааҕы комитетын бюротун быһаарыытынан Алдан промышленноһыгар 50 комсомолец, бастакы добровлецтар, хомуллан тиийбиттэрэ. Нөҥүө сылыгар 100 киһи барбыта. Оттон 1932 сыллаахха Алдаҥҥа барыта 1019 саха баар буолбута.

Чурапчы ячейкатга ычат промышленноска барыытыгар бастакы миэстэни ылбыта. 1931 сыллаахха биһиги оройуонтан уон бастыҥ ычаттарбыт Алдаҥҥа барбыттара. Онтон 1932 сыллаахха 18, 1933 с. 15, кэлин сылларга 27 ычат барбыта. Алдан көмүһүн үлэтигэр хото барбыттара: Хатылыттан 18 комсомолец уонна ычат, Төлөйтөн—10, Хоптоҕоттон—7, Одьулууннтан—6, Бахсыттан—5, о. д. а. Алдаҥҥа барбыт 6 кыргыттар ортолоругар Хатылыттан А. А. Архипова (кэлин Сибирякова), А. П. Белых, И. А. Дьячковскай, В. С. Наумова баалларэ (И. М. Павлов чиҥдарэ онорбут доҕор-үөрэтэн онорбут докумуонунан). Көмүстээх Алдаҥҥа Саха сирин ычаттара барар нуучча дьоннорун көметүнэн горнай идэтин баһылаабыттара.

1933 сыл тохсунньу 15 күнүгэр «Якутзолото» трест систематынан 750 саха, ол иһигэр хайа үлэтигэр 217 киһи үлэлээбитэ. Киниләр комсомол Киин Комитетын секретара А. В. Косарев аатынан шахтаҕа үлэлээн дойду үрдүнэн аатырдыбыттара. Алдан рабочайдарын тээн, забойщиктаан үлэбэр үрдүк көрдөрүүлэрим иһин ударник чиэстээх аатын ылбытым. Саха сиригэр көмүс промышленноһа тэриллибитэ 10 сылын бырааһынньыгар Бочуот дуоскатыгар аатым суруллубута. Москваҕа ударниктар I слеттарыгар мытарга быһаарбыттарын үөрэҕэ суоххун буруй туттан аккаастаан барбатахпын билигин кэлэйэ кэмсинэбин. Алдан кыһыл көмүһүн промышленноһын үйэ аҥардаах холбоһон 35-һин буолан айаннаабыппыт. Уонтуу кини уларытыһа сылдьан таһаҕастаах оҥочолорбутун соһорбут. Өйүөбүт сыһына эстэн хаалбыта, онон Укулаан буорун алтынньыга буллубуппут.

Медицинскэй комиссия миигин кыратта, оҕото бэрт диэн шахта үлэтигэр киллэрбэккэ быһаарбыта. Онтон олус кыһыйбытым, хомойбутум, шахта тас үлэтигэр аҥаммыт уонтан тахса киһини кытта туу маһын бэлэмнии барарга күһэллибитим. Ол эрээри биһиги, баҕабыт батарбакка, комсомол комитетыгар шахтаҕа үлэлиэтиҥ диэн көрдөһүү түһэрбиппит. Комсомольскай секретарь биһигини кытта кэпсэтэн баран, 7 комсомолеһы шахтаҕа үлэлэтэргэ быһаарбыта. Онон 1933 сыл тохсунньутуттан 4 №-дээх шахта үлэһитинэн буолбутум.

Хайа үлэтигэр ханнык да механизация суоҕа, барытын илиинэн үлэлиирбит. 20-30 метрдээх хайа хасбаһыттан боруоданы тачканан таһаарарбыт. Тэриллибит хойгуо, тимир күрдьэх буолара. Бу киһи улаханнык илистэр үлэтэ этэ».

Удьарник комсомолец Егор Филиппов Алданнааҕы хайа техникумугар үөрэххэ киирэр. 1933 с. техникум бастакы курсун ситиһиилээхтик бүтэрэн баран доруобуйатын туругунан салгыы үөрэнэр кыаҕа суох буолан дойдутугар төннүбүтэ. 1938 с. кини ЫБСЛКС Саха уобаластааҕы комитетыгар үлэлээбитэ. 1942 с. армияҕа ыҥырыллыбыта уонна Белгород туһаайыытынан кимэн киириигэ хорсуннук охтубута.

Чурапчыттан Алдаҥҥа үлэлээбит Е. Г. Никитин кэлэн баран маннык суруйбута: «Мин 1930 с. Алдаҥҥа баҕа өртүбүтэ 2 сыл үлэлээн кэллим. Үлэ телобурэ—оҥорон таһаарбыгынан. Киһи биир күн 3 солк. 50 харчыны, улахана 6 солк. өлөрөр. Аһылык-таҥаһынан хааччыйыы үчүгэй. Ударник биир сыл үлэлээбит буоллаҕына, биир сыл сынньалаҥ ылар. Дуогабардыы чиэстээхтик толордоххуна, 1 ыйдаах хампаскынан бириэмийэлэнэҕин. Үлэ кэннититтэн 3 чаастаах үөрэх буолар. Онно сахалыы үөрэтэллэрэ.

Кыргыттартан Алдан көмүһүн үлэтигэр М. Н. Монастырева (Аччаҕар), А. П. Белых, А. Н. Дьячковскай, В. С. Наумова, А. А. Архипова (Хатылы) Алдаҥҥа таһаарыылаахтык үлэлииллэр. Киниләр барыкэриэтэ үөрэҕэ суох этилэр. Алдаҥҥа аҕар-суруйар буолбуттара, политическай үөрэхтэниигэ кыттан өй-санаа өртүһэн иитиллибиттэрэ. Биһиги, саха ычаата, Алдаҥҥа сылдьан элбэҕи билэн-көрөн, олох оскуолатын аастыбыт».

Итинник курдук, Чурапчы комсомолецтара, элэр ычата комсомол ыҥырыытынан Саха сирин промышленноһын өрө көтөҕүүгэ активнай кыттыыны ылбыттара. Киниләр ахтыыларыттан, кэпсээннэриттэн көрбүккүт курдук, бу дьон уонсай дьыалаинигэр иҥиллэ суох бэриниилээх, үлэҕэ-хамнаска, олоҕуҥута, общественнай үлэҕэ бэйэлэрин харыстаммат этилэр.

В. П. Гуляев Төлөйтөн барбыта. Кини бастаан Алларааҥ Сталинскай бириискэҕэ, кэлин «Косаревскай» шахтаҕа откатчик-забойщик идэтин баһылаабыта. Кинини маҥна буспут-хаппыт комсомолец, чулуу шахтер быһыытынан Ленин партиятын чилиэнигэр кандидатынан маҥнайгыбыттара. В. П. Гуляев 1933 сыллаахха саха ычатын ортотугар инструкторынан, комсомол райкомун чилиэнинэн, Совет депутатынан үлэлээбитэ. В. П. Гуляев, көмүскэ үс сыл үлэлээн олох үтүө оскуолатын барбыт ударник комсомолец, Якутскайга байыаннай оскуолаҕа үөрэнэр путевканы ылар.

Хатылыттан барбыт Н. Я. Сибиряков маннык кэпсиир: «Бастаан бур разведкатыгар рабочайдаабытым. Сотору биир бастыҥ үлэһит быһыытынан көрөр буолбуттара. Шахтаҕа крепильщиккытта доҕордоһон көмүс промышленноһыгар стахановскай хамсааһыны тэнитиспиттэрэ. Бу кэмҥэ биһиги оройуонтан барбыттартан ударник аатын ылбыттара: В. П. Гуляев, Н. Я. Сибиряков (Чамырыкыай), Е. В. Филиппов, Т. Г. Тоскин, Н. П. Ботучин, Е. Г. Никитин уо. д. а. бырааһынньыгар сопотох миигин бочуоттаах ыалдьыт быһыытынан ыҥырбыттара, онно бара сылдьыбытым».

Н. Я. Сибиряков ЫБСЛКС Алданнааҕы райкомун чилиэнинэн талыллан сылдьыбыта, биэс аҥар сыллаах үлэтин устатыгар элбэх сыаналаах малларынан наҕараадаламмыта.

Одьулууннтан Т. Г. Тоскин, 16 саастаах уолчаан, Алдаҥҥа көмүс промышленноһын өрө көтөҕүү үлэтигэр тылланан барар. 1932 сыл бэс ыйыгар Саха сирин комсомолецтара уонна ычаттара үгүс оройуоннартан мунньустан, 150 киһи түмсэн, Алдан өрүһүнэн пароходунан усталлар. Өрүс уута быһа түспүт кэмэ буолан, пароходтар Учурга тиэрдэн баран төннөллөр. Оҥочонон айаннаан түгэн үөскүүр. Түөрт бирикэтэҕэ хайдан, Учууртан хас да оҥочону атыылаһан Алданы өксөйөллөр.

Түмэ Тоскин Алдан суолугар айанын, чорочу улаатан эрэр уол шахта үлэтигэр буһан-хатан чочуллубут олоҕун кэрэ кэмин маннык ахтыбыттаах:

«Айаммыт сүрдээх уһун уонна эрэйдээх буолбута. Алдан өрүһүн оҥочонон өксөйүүтэ биһиги, чурапчылар, таатталардыын

Н. СОЛОВЬЕВ.

✦ Кыстык бэлэмин бэрэбиэркэлиибит ✦

ҮЛЭ БАРА САТААБЫТ

Түөйэҕэ ыанньыгы, субан сүөһүнү арендаҕа киирбит коллективтар, ньирэйи аналлаах звено көрөллөр. Билиҥҥи туругунан 118 ынахтар ыахтаахтар, 150 субанкаахтар, 100-тэн ньирэйдээхтэр. Төһө субаны кыстыахтаахтарга, төһөтүн государствоҕа туттарыахтаахтара быһаарылла илик. Ити сүөһүлэри билигин Иван Семенович Макаровтаах бэйэ буолан көрөллөр. Аһаан-миинэн уотугун тургууруу, эбии аһатыы тэрилли илик.

Кыстык хотонноро бары бөһүөлэккэ бааллар. Ити олорорго, үлэлииргэ табыгастааҕа чуолкай. Ол да буоллар сүөһү кыстыахтаах хотонноруи өрөмүөннээһинэ, бэлэмнээһинэ балачча ыытыллыбыт. Ньирэйи улахан хотоҥҥо туруорарга былаанныыллар. Ол эрэри электрическэй проводката олус эргэ, уларытыллыахтааҕа кыалла илик уонна эбии аһылыгы бэлэмнээһиҥҥэ икки чаан олордуллуохтааҕа тардыллыбакка турар. Онон ньирэйдэри быстах кэмҥэ кыра хотоҥҥо киллэрэн эрэргэ күһэллибиттэр. Оттон субаннар туруохтаах хотонноруи сыбаҕа ситэ илик. Отделение салалтата ити курдук өрөмүөнү ситэрэн-хоторон, сүөһүнү төттөрү-таары самнылаан оннуларын булларбатаан баран, биир кыра хотону саҥа төрүөххэ анаан олордорорго былааннаах.

Ааспыт кыстыкка отделение 500-тэкэҕэ чугаһыыр тонна дорохсой аһылыктаах эбит буоллаҕына, быйыл баара-суоҕа 348 тонна оттоох. Сүөһү аһылыгын бэлэмнээһиҥҥэ Афанасий Афанасьевич Макаров салайааччылаах толору механизацияламмыт уонна Иван Гаврильевич Местников салайааччылаах колонон-илиинэн үлэлиир звенолар сырыттылар. Ону тэҥэ үгүс моой отчуттар кыттыыны ыллылар. Ол эрэри оттуур сирдэрэ эрдэ бүтэн хаалбыт, оттон совхоз салалтата олус хойутаан, атырдьах ыйын бүтүүтэ, Аммалыырга өтө сылдьыбыт. Онон 50—70 тонна от тииййбэт турукаах. Итини таһынан отделениеҕа 180 тонна силос бадамнээн, хайыы-үйэ ыанньыктарга сиэтиллэр.

Сылаҥ отделениетыттан түөйэлэр араххсалларыгар территорияларын чуолкайдаспатахтара. Оттуур сир-уот эрдэ бүтүүтүгэр тиэрдибит. Урут биир эрдэхтэринэҕилэрин курдук санаан, сылаҥнар Түөйэ уонна Дьаарылла бирикэдэлэрин сирдэрин күүс өртүнэн оттоон кэбиспиттэр. Онон ити боппуруоһу «Чурапчы» совхоз салалтата, райсовет исполкома быһаараллара, киниэхэтин хардарыта өйдөспөт быһыы-майгы тахсыбатын дьаһайыллара наада буолбут. Быһаарыллыбат түбэлтэтигэр отделениелар икки ардыларыгар ниэрсээх дириҥиир кутталлаах. Территория чуолкайдык быһаарыллыбатаҕын саҥа тэриллибит отделение салалтата хайыы-үйэ үһүс төгүлүн уларыйыбытынан быһаарыахха сөп.

Быйылгы курдук сүөһү аһылыгын кэмчи сылыгар эбии аһылык кэмчиник туһаныллыан наада. Ол эрэри түөйэлэр аһылык сыаҕын үлэлээбэт саналаахтар. Ону эбии аһылык көрүҥнэрэ суоҕуттан быһаараллар, дулҕалара кур үһү. Оттон бурдук солоомотун түүнсэрэн астаатахха эрэ сүөһү сымсайан сиэн сөп. Отделение салалтата комбикорм баарыгар улахан эрэлин уурар, онон хотон иһигэр баарыннан үрдэрэн кээнньэрбэ оҕороон сиэтэргэ суоттанар. Ити сыыһа дьаһанан эрэллэрин көннөрүнэ, эбии аһылыгы бэлэмниир сыаҕы үлэлэтэр сүбэни булаллара наада.

Кырыы участага саҥа пилорамаланан тутуунан киэҥник дьарыктанар. Билигин 244 тыһ. солк. хотон тутуллар, ити объекты халар сылга үлэҕэ киллэрэргэ былааннаныылар. Былырыын сүөһү иитиитин үлэһиттэрэ олорор хүөрт квартиралаах уопсайдарын туппуттара, сүбү күннэргэ эмиэ ситиилиник дьиэ саҥа ыаллары күүтэр. Былырыын түмүлүбүт оҕо-садык дьиэтэ быйыл ситэриллинэ, начальнай оскуола туттуута саҕаламмыт. Ону тэҥэ үгүс ыаллар кэтэх дьиэ туттаары мастарын дэфэтэттылар, сорохтор тутта сылдьаллар. Сүөһүһүттэр олорор уонна үлэлиир усулуобуйаларын тупсарыынан утумнаахтык дьарыктанар буоланнар, быйылгы кыстыкка үлэһиттэнэн, сүөһүнэн, толору хааччылыннылар.

Отделение салалтата быйыл оттуохха айылаах сир хааһыатыгар сүрүн болҕомтотун уурда. Ол иһин илии хотуурунан оттооһуҥҥа кырдьаҕастары, үлэ ветераннарын киэҥник туһанна. Онон үгүстэр ыыахтаах оттоорун бэйэлэрэ бэлэмнииллэр. Инникитин техника кыайан киирбэт сирдэригэр сэрии уонна үлэ ветераннара, кырдьаҕастар оттоон бэйэлэрин хааччыналлара табыгастаах буолуоҕун түөйэлэр таба өйдөөннөр, өссө киэҥник олохтуур баҕалаахтар.

Кырыы участагар салалтата бэйэни хааччыныыга киириинэн, сибаастаан социальнай туттулары дьон олорор дьиэлэрин тутуунун кэтэтэн, дьону олохсутар, аһ-үөлү дэлэтэр сыалтан хаһаайыстыба атын көрүҥнэрин сайыннарар, элбэх сылдаах оту үүннэрэр, бурдугу ыһыыны кэҥэтэн комбикорм суотугар туһанар баҕалаах. Ити боппуруоһу отделение рабочайдарын ытта сүбэлэһэн быһаарарга былааннаныр. Итини кыра участагы салайыыларыгар кэскиллээх саҕаланыы быһыытынан сыаналыахха сөп.

С. АЛЕКСЕЕВ.

БИҺИЭХЭ ЭППИЭТТИИЛЛЭР

«Саҥа олох» атырдьах ыйын 25 күнүнээҕи нүөмэригэр Л. Олесова «Хоптоҕоҕо холкулар» диэн критическэй корреспонденцията бэчээттэммитэ. Ити корреспонденцияҕа Хоптоҕоҕо кыстыкка бэлэмнээһин саҕалана да илигин туһунан суруллубута. Ол курдук, Культура дьиэтин сылытар котельнай тымтыллыбакка турара, оскуола котельнайыгар эмиэ туох да үлэ бара илигэ.

Ити кэпииттэн туох үлэлэр ыытыллыбыттарын туһунан эппиэттиир Хоптоҕо сельсоветын председателэ **Р. Р. ИВАНОВ:**

«Оскуоланы, дьааһылласад биир корпуһун сылытар котельнайга быстах өрөмүөн ыытылынна. Өрөмүөн үлэтин кочегардар уонна сантехниктар ыыттылар, Өһөхторун ырааастаатылар, носуостары өрөмүөннээтилэр. Интернат остолобуойугар ититэр систематын таҥа сылдьаллар. Былырыын олус тымныы этэ. Оскуола сылытылынна.

Балыыһабыт эмиэ оттулунна. Носуоһа эргэрбитин сатаан уларыспатыбыт. Саҥа носуос кэстүбэтэ. Маҕаһыыннар сылытылыннылар. Сельпо саҥа хонтуоратыгар ититэр система тардыллан сылдьар.

Культура дьиэтин сылытар котельнайга билигин да өрөмүөн үлэтэ бара турар. Электроэнергия наһаа өр кэмҥэ быстан үлэ тардыллына».

ТАХСАР СУОЛУ НАУКА ЫЙАР

ХАБАРОВСКАН КЫРААЙ. Тыа хаһаайыстыбатын Дальнай Востоктааҕы научнай-чинчийэр институтун опытнай-производственнай хаһаайыстыбатын сүөһү иитэр фермаларыгар элбэх аһы-үөлү биэрэр донордартан эмбриоҥнары ылан олордуу түмүгэр ньирэйдэр ылылыннылар. Эмбриоҥнары трансплантациялааһын ньыматa наадыйыллар хааччыстыбалаах сүөһүлэри үһаттарга кыах биэрэр.

Ити Дальнай Востокка ордук наадалаах. Араас боруодалары систематa суох булкуйуу олохтоох сүөһү үөрэ адьас намыһах астаах-үүллээх буолуутугар тиэрдибитэ.

Снимокка: саҥа ньыманан ылыллыбыт ньирэй. И. Шагаутдинов фотота. (СССТА фотохроникатa).

✦ Бэйэ хааччыныытыгар киирии—бириэмэ көрдөбүлэ ✦

Көмө хаһаайыстыба кэҥиирин иһин

Билиҥҥи дойду үрдүнэн ас-үөл тастыырбыт, атыылаһыллар сыаната да үрбүт курдук үллүбүт, үрдээбит кэмэ. Оннукан хас маҕаһыын аайы эмиэ суох. Бу балаһыанньаттан дэбигис тахса охсорбутун этэр эрдэ быһыыллаах. Ордук куорат, оройуон сирдэргэ. Холобур, биһиэхэ биир киһиэхэ ыйга 1 кг эт тиксэр.

«Агропромстрой» МПМК-та 250 үлэһиттээх улахан коллектив. Ааспыт сыл МПМК-ҕа бэйэ көмө хаһаайыстыбатын тэрииргэ диэн ураах ылыллыбыт. Чурапчы сэлиэнньэтиттэн ыраах суох Абаҕа Алааһыгар 42 метр усталаах, 13 метр туоралаах сибиинньэ күүрүссэ турар хотонун тутан кэбиспиттэрэ, калориферынан сылаас салгыны үрдэрэн итэгэр сына оҥорбуттара.

Көмө хаһаайыстыбаҕа куораттан кэтэр ниитэр фабрикаттан 1200 чоппуусканы атыыласпыттара, мантан тэриитэ үлэһиттэригэр түһэрпиттэрэ, сорҕотун күһүн эт быһыытынан туттубуттара. Оттон ордубут 200 куурусканы иитиигэ хааллар быттара, 15 ыйа сибиинньэ атыылаһыллан эмиэ иитиигэ туруоруллубута.

Көмө хаһаайыстыбаҕа пенсионердар нэргэнни Надежда Васильевна уонна Владимир Матвеевич Галакалар дуогабардаһан үлэҕэ киирбиттэрэ. Кинилэр үлэлиир усулуобуйаларын тэрийбиттэрэ. Оттон ыла сыллан ордук бириэмэ аастa, этэргэ дьылы, иддэ остуолга уулар кэмэ кэллэ. Көмөрүллар кэмэ кэллэ. Көмө хаһаайыстыба үлэтин-хамнаһын, маҥнайгы түмүктэрин, кэскилин туһунан бу үлэни быһаччы дьаһайар «Агропромстрой» МПМК-тын тутууга маастара Николай Афанасьевич Аржаков бу курдук кэпсиир:

— Көмө хаһаайыстыба сүрүн сыалынан оҥорон таһаарар бородууксуйатынан колонна үлэһиттэрин чэпчэки сыанаалаах аһынан хааччыйыы буолар. Ол курдук, биһиги бэйэбит үлэһиттэрбитигэр 1 кг сибиинньэ этин 4 солк., 1 устуука сымыыты 15 харчыга атыылыыбыт. Кинилэр маны сатааҥҥа быһыытынан наадыйар кэмнэригэр ылыахтарын сөп. Итиэннэ ким наадыйарга сибиинньэ оҕотун чэпчэки сыанаҕа атыылыыбыт. Быйыл 7000 устуука сымыыт атыыланна. Сыллааҕы төрүөхтэн 37 сибиинньэни өлөрөн 3 тонна 300 кг эти үлэһиттэрбитигэр түгэттибит. Оттон хаалбыт 76 сибиинньэттэн 15 ыйаҕы хааллары туран, эмиэ өккэ анаан тутуохпут. Билигин хаһаайыстыба бородууксуйата сэмэй диэххэ наада. Онон тоҕо хоро биэрии суох. Ол эрээри ниии да матарбатыбыт. Мындаҕаайыга, Сылаҥҥа үлэлиир ачал бирикэдэлэрбитин эмиэ хааччыйа сатыыбыт. Абаҕа Алааһын былырыын оройуоннааҕы Совет исполкомун уураағынан биһиэхэ бас анаан турар. Маны төгүрүччү күрүөлээн оҕуруот, теплица астарын олордор былааннаахпыт, сороҕун хорутан туруспиа олордуохпут.

Быйыл сайын шефтээх «Мындаҕаайы» совхозпутугар Хахыйахха көмө быһыытынан 30x14 м сүөһү хотонун тутан биэрбибит. Кэлэр кэскиллээх быһаан быһыытынан көмө хаһаайыстыбаҕа сылгы иитэр былааннаахпыт — Хахыйахха.

Дьэ, аны маннааҕы Абаҕабыт Алааһыгар эргийэн кэлиэххэ. Туох да кистэлэ суох эт, сымыыт бэйэ остуолугар баара үчүгэйин иһин, бадаары кочоотооһуттук буолуубут диибин. Бииэхэ ас тобоҕо тахсар миэстэтэ суох үэрилтэбит. Ол иһин наарыын этэн аһарбыт оҕуруоппут, турмепсит олохсо киирэн үүннэҕинэ, кыратык туһаныахпытын сөп курдук».

Кырдьык, көмө хаһаайыстыба ордук аһылыгынан хааччыллыытыгар, комбикорму булунууга бэйэтин өртүттэн ыраахаттары көрсүбүт. Биирдэ санаан көрдөххө, оройуон биир бэдэх тэриллэтин көмө хаһаайыстыбата кыратык почоотоомутугар туох баарый диэн истэн эрэ кэбиһиэххэ эмиэ сөп. өйдөөбөр буолуох арендунай коллективтар биэрэрдэх хааччылар диэ. Эмиэ ол эрэн диибит. Билигин «эн — миэхэ, мин — эйиэхэ» диэн ыйытык, дуогабар тэнийбит кэмигэр олорорбут. Дьэ, очкотугар туран эйиэхэ «дук» гынар тэриилтэҥ дуу, совхоһуҥ дуу харчытыттан уратыбэйэтигэр наадалаах тугу эмэ көрдүөхтээх. Манна кэлэн олуула туһаҕин. Түмүгэр почоотоох эн хааларыҥ чуолкай. Бу биһиги кэскиир эрэ тэрилтэбит кэтэх хаһаайыстыбата көрсөр «моһуоктара» буолбатахтар.

Өскөтүн ОАПХ сэбиэтэ оройуон тэрилтэлэрин көмө хаһаайыстыбаларыттан сайаалка ылан, сыллааҕы туттар комбикорм нарын лимит быһыытынан аныыра эбитэ буоллар, көмө хаһаайыстыбалар сайдыыларыгар, сүөһүөхтэрэгэр туруулары тар улахан көмөлөөх дьаһал буолуо этэ.

Т. КАРДАШЕВСКАЯ.

Иһитиннэрии чуолкай, киэҥ буолуохтаах

Сотоорутааҕыта биһиги корреспондеммыт оройуон прокурорун Василий Николаевич Соловьеву көрсөн ағыйах боппуруоска эппиэттииригэр көрдөстө.

— Василий Николаевич, сайыҥҥы сорох холуобунай дьыалалар түстарынан араас сурахтар-садыыктар тарҕаналлар. Холобур, гр. Белолюбскайы өлөрүү дьыалатыгар. Итини эн тугу этиэҥ этэй?

— От ыйын 27 күнүгэр гр. Белолюбскай Василий Романович өлүгэ көстүбүтэ. РСФСР ХК 103 ыстатыйатынан дьыала тэриллибитэ. Буруйдаах хаалла сытар. Өлөрүү кулун тутар ыйга буолбут. Өлүк көстүбүтүн кэннэттэн Белолюбскай В. Р. тыыннааҕын, онно-манна сылдьарын көрбүт курдук, «Юбилейнай» маҕаһыынтан арыгытын лимитин көрдүү сылдьыбытын курдук сымыйа кэпсээн элбэх.

Кырдьык, өлүк олус куһаҕан туруктаах этэ. Кини тастайыннан-сабынан, малынан-салынан чуолкайдыыр үлэни ыытабыт. «Силиэстийэ түмүгэ» өлүк Белолюбскай Василий Романович буоларын чуолкайдаабыта. Оны силиэстийэ матырыйааллара бигэргэталлар. Туох бэйэтин докумуоннара эмиэ бааллар.

Гр. Местников Николай Николаевич оҕоһулдубут буруйу билэн баран эппиэккэ сылдьыбыт. Кини эмиэ холуобунай буруйга тардыынна.

Бу сурах-садьык тарҕаныгар биһиги эмиэ буруйдаахпыт. Холуобунай дьыалалар арыллыыларын иһитиннэрэн, билиһиннэрбит сатаа суох.

— Холуобунай дьыалалары арыйыы туһунан тугу этиэҥ этэй?

— Уорбалаар уонна туоһу дьону ытта үлэлээһин, ыйыталаһыы улахан оруоллаах. Түбэлтэ буолбут сиригэр тиийэн көрөбүт, дакаастабыллары хомуйабыт. Буруйу оҥоһуллубут усулуобуйатын, биричиинэтин үөрэтэбит.

Холуобунай дьыалалары арыйыыга туоһулар биир саамай улахан оруолу оонньуулар. Кинилэр тоҕо кырдьыктаахтык кэпсииллэриттэн дьыала арыллыыта тутар. РСФСР ХК 181 ыстатыйатыгар «Туоһу буолартан ким да аккаастаныа суохтаах» диэн суруллан сылдьар. Билигин сорох дьон буруйу оҥоруну көрбүттэрин да кинин эппэттэр. Туоһу буолартан куотуналлар, Холобур, гр. Наумов Владислав Леонидовиһы ыырбыылларыгар кийэ 4 чаас саҕана «Юбилейнай» маҕаһыыныгар кийн эбит этэ. Ол эрээри тохтотпотохтор. Бу дьыалаҕа силиэстийэ ыыталлар. Быйылгы сылга ыар буруйу оҥоруу элбээтэ. Ити барыта арыгылааһынтан тағыста. Оройуонна арыгыны иһиини утары үлэ мөлтөтүүлүбүтэ буруйу оҥоруу элбээһинин биир сүрүн биричиинэтинэн буолар.

— Хаһыакка ис дьыала отделын ыйдааҕы иһитиннэриитигэр туох этиилээххин.

— Сводка хаһыакка тахсар форматын сөбүлүүбүн. Ол гынан баран, биһиги тутах соҕустук биэрэбит. Холобур, арыллыбыт дьыалалар буруйдаахтарын ааттарын-суолларын биэрбэппит. Буруй оҥоһуллар, оттон буруйдаахтар эппиэккэ тардыллан испиттэрин курдук өйдөбүл үөскүүр. Онон буруйу оҥоруну аһардастыы эрдьиэстиир тутах. Ааспыт ыйдааҕы иһитиннэриигэ суут сорох уураағын сыһа-халты кордөрүү баар. Холобур, Посельскай Виктор Михайлович 2 сыл болдьоҕун тоох усулуобунайдык кэтээн көрүүгэ сууттанан бириигэбэрдэммитэ, Осипов Николай Николаевич Дьабыыла олохтооҕо буолбатах. Кыттанах олохтооҕо уонна 2 сыл 6 ыйга кытаанах режимнээх хаайыыга бүтэһиктээхтик ыыаланан баран, органнар көрүүлэринэн порот хаһааныстыбатын үлэтигэр ыытарга ууруллубут. Маннык иһитиннэриилэри отдел начальнига Виктор Викторович Аржаков бэрэбиэркэлээн, итии баттаан баран хаһыакка биэрэрэ ордук буолуоҕа.

Кэпсэтиини ыытта
Л. ОЛЕСОВА.

„РОТ ФРОНТ" ЙОГТАРА

«Рот Фронт» кондитерскай комбинат үлэһиттэриттэн тэриллибит йоготерапия бастакы бөлөҕө асаҥ хатха-йоганы үөрэтиигэ быйыл саас киирбитэ. Ону үөрэтии сыалынан бэйэ этин-хаанын салайыныары баһылааһын уонна этин-хаанын чэбдигирдии буолар. Психофизическай релаксацияҕа уонна эттиир-чэбдигирдэр позаны үөрэтиигэ занятиелары илиигин чэбдигирдэр системаларынан дьарыктанар Бүтүн Союзтааҕы ассоциация «Лотос» диэн үөрэтэр-консультативнай киинин, «Экология» холбоһук уонна норуоттар икки ардыларынааҕы «Возрождение планеты» ассоциация специалистара ыыталлар.

Снимокка: инструктор Сергей Олегович Миронов кондитердар бөлөхтөрүгэр асаҥ хатха-йоганы үөрэтэр.

Р. Нетелев фотота. (ССТА фотохрониката).

БИЛЛИБЭТЭҔИҤ ӨР БУОЛЛА ЭЭ, БАҺЫЛААЙ

Сөторутааҕыта Кыидалга көһүүгэ сылдьыбыт колхозтаахтарга аналлаах обелиһы аһыыга саха биллиилээх суруйааччыта В. В. Яковлев ыалдьыттаата. Биһиги суруйааччыны кытта көрсөн кэпсэттибит.

— **Василий Васильевич, билигин ханна олороҕун, тугу үлэлиигин?**

— Мин билигин Таатта оройуонугар олоробун, сүөлү өрөмүөннүүр учаастакка маастарынан үлэлиибин. Былырыын 60 сааспын туолан пенсияҕа тахсыбытым, ол эрээри, үлэлиир рабочайдарга уонна маастардарга пенсиялара төлөнөр диэн уураах тахсыбытынан, үлэлии-хамсыы сылдьабын.

— **Бэчээккэ көстүбэтэҕиҥ син ыраатта. Айар үлэҕин быраҕтыҥ дуу, хайдаҕый дуу?**

— Суох. Миэхэ суруйуу араҕыспат аргыһым, кытта төрөөбүт «кыдьыгым» буолар. Онтон хайдах да аккаастанар кыаҕым суох. Билигин биир обургу формалаах айымньыга үлэлии сылдьабын. Киин Саха сиригэр сүөһү иитиитин туһунан ләэххэ сол. Итини таһынан хоһоонньуппун, хоһоон айабын. Оноҕ проза суруйаары тыыннахпын аны хоһоон быһаланар.

— **«Уот иитиитэ» диэн романыгын бэйэҥ хайдах сыаналыыгын?**

— Ити роман ааҕааччыга улахан биһиробили ылбатаҕын чувствуйдуубун. Кини суруллубут уратытын билиһиннэрэр буоллаххха, маннык. Холобур, ааҕааччыга ниэт биһиробили ылбыт «Өрүстэр кирбиилэрин» хореунук, малтаччы, сүрэҕим, бөрүөм хаһа сырдиллариҥи суруйбутум. Оттон кэлиҥҥи айымньыбын профессионал курдук ыныыктаан-чыыпыктаан, формалартан эгин хаайтаран суруйбутум. Уратылара, баҕар, онно буолуо.

— **Чурапчылар көһүүгэ сылдьан эрэйдэммиттэрин туһунан ким суруйуоҕай?**

— Ити, кырдьык, улахан мотырыйаал сытар. Солженицын Сталин хаайыыларыгар дьон эрэйин-муҥун туһунан ахтыылара муннуан «Архипелаг ГУЛАГ» диэн сүдү айымньыны суруйбута. Биһиги дьоммут көһүүгэ сылдьан көрбүт кыһалҕаларын туһунан ахтыылары мунньар эбитэ буоллар, бэйэтэ туһааны айымньы тахсыа этэ диэн саныыбын. Ол эрээри ону ким эмэ ылса сылдьарын туһунан иһитэ иликпин.

— **Василий Васильевич, дойдугар төннөр санааҥ суох дуо?**

— Бэйэм соҕотох киһибин. Кыидалбар кэлэн, кырдьык дьиэ-уот туттан олорбут киһи төһөлөөх үчүгэй буолуо этэй! Ол эрээри олоххо барыта киһи санаабытын хоту буолбат. Бэйэҥ маҥҥа кэлэот даҕаны сатыы куолбун, сирбин-дойдубун кэрийэ үһүнүн хааммын...

Кэпсэттэ Б. Павлов.

КӨТӨР ТЭРИЭЛКЭ

СОФИЯ, Балаҕан ыйын 15 күнэ. (ССТА корр. Андрей Смирнов). Болгария Русе куоратын олохтоохторо балаҕан ыйын 10 күнүн киэһэтигэр биллибэт көтөр объегы кэтээн көрдүлэр.

Көрбүт дьон кэпсииллэринэн, киэһэ 8 чаас саҕана куорат кварталларыттан биирдэстэрин үрдүнэн сырдык эттик көстөн кэлбит. 15-тии мүн, буола-буола кииниттэн үс сырдык точкалар араҕан, кэлин бииргэ холбоһон, онтон эмиэ араҕан көппүттэр. Ол 4 чаас салҕаммыт.

САҤА КИИНЭЛЭРГЭ ЫҤЫРАБЫТ

Бу күннэргэ оройуоҥҥа кылгас болдьоххо маннык киинокартиналар көрдөрүллүөхтэр;

«Катала» («Мосфильм», өнгнөөх). Уруг ахтыллаллара сатаммат биһиги олохпут бөрүкүтэ суох, хаҕыс даҕаны өрүттэрэ арыллаллар.

«Смерть манекенщицы» (Китай). Эдэр манекенщица күчүмэҕэй дьылҕатын туһунан детектив.

«Супружеская жизнь» (Франция, икки сериялаах, кэтит экраннаах). Сүрүн геройдара — кэргэнниин буолбуттара табыллыбатах эдэр лаара. Киинилэр тапталлара, арахсыылара көрөөччүгэ бастаан эр киһи, онтон дьахтар саналарынан тиэрдиллэр. Фильм режиссера Андре Кайатт: «Бу киинэттэн тахсан иһэн үгүстэр бэйэлэрин кэргэнниин атын хараҕынан көрүөхтэрэ», — диир.

«Черные очки» (ЕАР). Египет хартыыната биһиэхэ элбэҕи суох. Бу лиэнтэ туох барыта, ол иһигэр таптал эмиэ, атыылалар, атыылаһыллар сиригэр олорор эдэр дьахтар психологиятын арыйар. Киинин харчыта бэримиэт истиҥ чувство баарыгар итэҕэтэр уустук.

Кэлэр ыйдарга көрдөрүллэр репертуарга баллар:

«Торможение в небесах» («Ленфильм»). Партия обкомун бастаны секретара Махонин, партократия уонна кини сталинскай-брежневскэй ньымаларынаҥ үлэлээһинин айы онуйбаттар иннэн өйдөөн, уларыта тутуу, демократия уонна иһитиннэриибиллэрэн иһин тустарыпан ыыллар ыларынан саптыпак байэтиҥ миэстэтигэр иҥиэн хааларга кыһалҕара сэһэргэнэр.

«Сувенир для прокурора» (Свердловскайдааҕы студия, кэтит экраннаах, өнгнөөх). Тэриллиилээх буруйу оҥоруну утары охсуһуу тематын котэҕөр. Биһиги мафиябыт бэйэтин «үлэтигэр-хамнаһыгар» туттар ньымалара быраабы харыстыыр органнарбытын элбэхтэ үөрэтиэхтэрин сөп. Оруолларга: сөторутааҕыта РСФСР Культуратын министриннэн анаммыт актер Юрий Соломин, Галина Беляева, Светлана Тома, Петр Вельяминов, биллиилээх эстраднай ырыаһыт Александр Серов.

«Витебское дело» («Беларусьфильм»). Уон түөрт сыл тухары ыар буруйу оҥоруу. Отут үс өлөрүллүбүт дьахтар, уон түөрт сымыйанан балыллыбыт эр дьон... Маныаха буруйдаах кимий?

«На тропе войны» (АХШ, өнгнөөх). Провокацияҕа киирэн биэрэн, былыргы өбүгэлэрин курдук, кырыыһы суолугар үктэммит билиҥҥи индеецтэр олохторугар ананна.

Күндү көрөөччүлэр, эһигини биһиги сеанстарбыт күүтэллэр.

Киносеть дирекцията.

ТАҤАРА ДЬИЭЛЭРЭ

Арыылаахха бастакы чочуобуна 1854 сыллаахха тутуллубута. Маны Боппуок ийэтин ууһа Сэрээнэт ийэтин ууһун кытта куростаһан тутпут. 1900 сүөһүлээх Дьөгүөрэ Сэрээнэт миэстэ быыдьаһан Баайаҕа үрэххэ Кыыл "Уулаабыт диэн сир туора тумулугар бэйэтин үбүнэн чочуобуна туттара сатаан баран, кыайан ситэрбэккэ эрэ өлөн хаалбыт.

Оттон чочуобунаны Арыылаахха туттарарга өччөтөөҕү куорат таҥаратын суутутар Тараахтаах Ылдьаа Боппуок бигэргэттэрэн, бэйэтин Бэллэкэ диэн атынан 2,5 суукканан эргиллэн тахсыбыта үһү. Бу чочуобуна тутуллан баран хас да сыл кураанах кэриэтэ турбут. Өччөтөөҕүгэ бастайааннай аҕабыт үлэлээбэтэ үһү. Арай айан аҕабыттара быһа охсон дьону таҥараҕа тиксэрэн, оҕону сүрэхтээн, кэргэнниин буолааччылары бэргэһэлээн ааһаллара. Онон үгүс ыалы олору мунньа-мунньа сүрэхтэтэллэрэ үһү. Сиило сорохторо букатын силпит дьоп сүрэхтэтэллэр эбит. Холобур, мин төрдүс хос эһэм Кыйма Ньукулай 30 сааһыгар сүрэхтэммитэ. Биир күнүгэ тоҕус киһи сүрэхтэммит. Онуоха аҕабыт барыларыгар Сэргэй диэнааты биэрбит. Олортон алталара ыал буоланнар, байан-тайан олорбуттар. Бу дьон уһун үйэлээммиттэр.

1862 сыл от ыйын 22 күнүгэр Алексей Михайлович Ясницкай диэн аҕабыт олохсуйан үлэлии кэлбит. Бу чочуобунаны 1864 сылга Морифеевич аннымрай сибэтин гыммыт. Бастакы Хайахсыт Николаевскай чочуобуната диэн ааттаабыт. Чочуобунаҕа бастакы метрическэй биэдэмэс уонна айыы этэр (исповедальная) кинигэ 1862 сыллаахха оҥоһуллубут. 1880 сыл олунньу 12 күнүгэр чочуобунаҕа мас эбэн баранпар, храм диэн ааттаабыттар. 1868 сыл сэтинньи 1 күнүгэр Николай Алексеевич Окоешников диэн саҥа аҕабыт кэлбит. Кини Якутскайдааҕы духовнай семинарияны бүтэрбит кэргэннээх, икки уоллаах, икки кыыстаах эбит. Ол кэмҥэ Петр Яковлевич Нифонтов диэн дьякон үлэлээбит. 1891 сыллаахха Василий Степанович Попов аҕабыт, Симон Ксенофонтович Попов дьякон, Семен Николаевич Попов ләчүөк үлэлээбиттэр.

1890-с сылларга Новик Винокуров (Кыһыл Бытык) диэн аҕабыт үлэлээбит. Бу кэһи приход төйотторун кытта кэпсэтэн, Якутскайдааҕы Духовнай консисторияттан көҥүллэтэн, саҥа таҥара дьиэтин туттарбыт. Таҥара дьиэтин 1900 сыллаахха Якутскай-Бүлүү епископын аккылырайынан сибэтин гыннарбыт. Маҥы сэрэ биир кылаастаах духовнай-приходскай оскуоланы астарары ситиспит.

Саҥа таҥара дьиэтин Баайаҕа киһитэ Молодьуос — Захар Луковцев маастардаан туттарбыт. Ол кэһи сыл баһыгар атаҕар кэлэн ыйан биэрэрэ үһү. Кини атын таҥара дьиэтигэр эмиэ маастардыыра.

Попов Алексей Данилович иконостаһын ойуулук трафарет ыйыытынан быһаҕынан быспыта. Арай царскай аан трафарета кэлбэккэ хаалбыт. Чурапчы таҥаратын дьиэтин царскай аанын икки күн кыыгастаһан көрөн тахсан, биир нэдиэлэ устата быспыт. Бу таҥара дьиэтигэр 5 нэһилиэк бастыҥ мас, тимир уустара үлэлээбиттэр. Бастыҥ болуотуннньуктар Петр Иванович Попов, Петр Николаевич Горбунов, Тихон Михайлович Кажевкин, Василий Семенович Попов, Филипп Иванович Попов уо. д. а. үлэлээбиттэр. Бастыҥ тимир уустара Оргуй уус — Алексей Кузьмин, Маттаҕа уус — Михаил Кажевкин, Ньукууһа уус — Николай Марков уһаммыттар.

Бу таҥара дьиэтин үбэ барыта нэһилиэнньэттэн сиэртибэнэн хомуллубут. Ол курдук сорох баайдар олус элбэх харчыны уталлар эбит. Холобур, Таҥда Бахсы Дьоно Иван Местников — Сөйөҕөс, Николай Окоемников — Дабыһы биирдии бэйэлэрэ үстүү мөһөөх харчыны биэрбиттэр. Бу үбү элбэх сүөһүнү туттан төлөөтөхтөрө. Таҥара дьиэтигэр үлэлээбит болуотунньуктарга, тимир уустарыгар үлэлээбит күннэригэр 1 солк. төлүүллэрэ.

Кини дьиэтин маһа наһаа бөдөҥнөр. Истиэнэтин бэрэбинэтин үстүү оҕус соспута үһү. Церковын ортоку өһүөтүн маһын Уран уус Иэһэрдээх сайылыктан 8 оҕуһу суксуһуннаран состорон киллэрбит. Ол мас быһар төбөтө 1 арсыын, бэйэтэ 5 саһаан уһуннаах мас. Бу өһүөнү түһэрэллэригэр Кыһыл Бытык аҕабыт акиыгар киирэн туран, таҥараттан көмөлөһүннэрэрин малыыбан ыллаабыт. Киин Якутскайдааҕы училище советыгар турууорсан биһиги нэһилиэккэ духовнай-приходскай оскуоланы астарбыт. Маныаха Тихон Михайлович Кажевкин саҥа дьиэни (6 саһаан усталаах, 3 саһаан туоралаах) босхону эрэ үрдүнэн тутан биэрбит. Таҥара дьиэтин ийэ куолакалын (52 буут 20 муунталаах) өрүс кумаҕар быраҕыллыбытын тиэйэн таһааран ыйаапыт. Оскуола дьиэтин туппутук иһин киниэхэ кыһыл көмүс, куолакалы ыйаапытын иһин үрүҥ көмүс, Романовтар династиялара 300 сыллаах юбилейыгар бөрүөнсэ мэтээллэринэн наҕараадалаабыттар.

Кыһыл Бытык кэнниттэн 1904 с. Сэмэн Мөлөкүүрэн диэн аҕабыт үлэлээбит. Ол кэһи тугунан да ааттырбатах, арай уу-һутунан биллибит.

1906 с. диэки Иван Сивков диэн аҕабыт балай эмэ өр кэмҥэ үлэлээбит. Кини миигин 1908 с. сүрэхтээбит. Онон мин дьоммун кытта истиҥник бодоруспатаҕа. Кини кэнниттэн 1914 с. Николай Сизых диэн аҕабыт олоро сылдьыбыт. Кини Москваҕа духовнай семинарияны бүтэрбит саха киһитэ. Москва кыыһа нуучча ийэбиттээх этэ, биһиэхэ 3 сыл олороору 20-чэ ынахар ынахтаммыта.

1917 сылтан Алексей Попов диэн икки уоллаах, икки кыыстаах кырдьаҕас аҕабыт 1919 сылга диэри үлэлээбитэ. Таҥара үөрэҕэр үөрэтэригэр сакатын сатаан истибэккэ эрэйдэнэрбит. Ити сыл ревкомнар таҥара дьиэтин саба сылдьыбыттара. Сыл бүтэһигэр Константин Некрасов диэн аҕабыт кэлбитэ. 1920 с. таҥара дьиэтин государствоттан арааран, итэҕэйээччилэр коллективтарын илиилэригэр туттараары саһаантан үрдүк уһуохтаах Софроний аҕабыт хаһыа да буолан кэлэ сылдьыбыта. Ильа Белолюбскай коллектив председателинэн талыллыбыта. 1923 с. Авраам Васильев аҕабыт кэлбитэ. Кини 1928 сыллаахха диэри олорбута. Ити дьыл коллектив аҕабыт хамнаһын уонна уутун, маһын уйуммат буолан, таҥара дьиэтэ сабыллыбыта. Иноностаһа, куупаллара, куолакаллара, кириэһэ суйдаммыттара.

М. ПОПОВ.

Арыылаах.

Оройуоннааҕы сибээс узелын коллектива сибээс Арыылаахтааҕы отделениетын начальнига Данилова Анастасия Ивановнаҕа киһи таптыыр ийэтэ

ДАНИЛОВА Елена Иустиновна

ыалдьан өлбүтүнэн кутурҕанын тиэрдэр.

«Чурапчы» совхоз администрацията, парткома, профкома, комскома, Арыылаах отделениетын салалтата колхознай тутуу ветерана, рабочай

ДАНИЛОВА Елена Иустиновна

ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн бөҕуонньук кэргэттэригэр, аймахтарыгар, чугас дьонугар дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Кылаанаах сельскай Совета, сельсовет исполкома колхознай тутуу ветерана

ДАНИЛОВА Елена Иустиновна

уһун, ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн бөҕуонньук эдьиийэ колхознай тутуу ветерана, «Бочуот Знага» орден кавалера Данилова Мария Иустиновнаҕа, кыыһа Данилова Анастасия Ивановнаҕа дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Редактор П. И. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 кв. ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-505.

«САҤА ОЛОХ» («НОВАЯ ЖИЗНЬ»)—орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов.

Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.

Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж—4308.

ЗАКАЗ № 114.

Чурапчинская районная типография Госкомиздата ЯАССР. с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 кв.